

@ en castellano en www.estudidelmoble.com

El bufet a Mallorca: de la quadra senyorial al museu

Text: **Jaume Llabrés Mulet**, investigador del moble.

Un títol aleatori per explicar la polivalència d'un moble. Aquest és el subtítol que he d'escriure de manera immediata per encetar el present article sobre una tipologia de taula que a Mallorca va entrar amb l'eufòria del Renaixement i va subsistir fins a les reinclades estètiques del Regionalisme, al segle XX. La història del bufet a la nostra illa va des de les cites en els inventaris del segle XVI fins als fotogrames de la pel·lícula *Flor d'Espino*, rodada l'any 1925¹.

Segons el diccionari d'Alcover i Moll, un bufet és una "taula de quatre petges, per escriure, per estudiar o altres usos semblants"², una esquivada definició d'un moble amb una funcionalitat tan polivalent com passarem ara a explicar. Els mallorquins entenem que el bufet és una taula de disseny artístic, l'estètica de la qual va evolucionar al llarg dels segles. El models més propers a les línies renaixentistes són bufets que tenen uns petges tornejats en forma de balustre estilitzat, dels quals, en coneixem alguns exemplars, com el que hi havia al Museu Diocesà de Mallorca a Palma³. La sobrietat d'aquest primer bufet es va transformar amb l'arribada del Barroc i, aleshores, el tornejat dels petges i dels travessers⁴ va adquirir formes més refinades. En aquest cas, el tractament del balustre es fa més decoratiu amb l'aplicació de relleus d'anellat i formes arrodonides. Un bufet altament representatiu d'aquest moment és el de la sala de Can Olesa (Palma), construït, potser, vers el 1665, quan s'acabà la reconstrucció monumental de la casa⁵. Altres bufets de grans dimensions poden tenir sis petges i tres centrals de reforç ajustats entre el tauler i els travessers, com el que es conserva a la possessió de Miramar de Valldemossa⁶.

Al segle XVIII, s'imposa la forma de "lira" aplicada als petges i al travesser, els quals prenen, aleshores, forma aplanada. Els bufets més primerencs presenten una "lira" massissa, no més remarcable per les variants del seu perfilat: clàssic, salomònic, petge de cabra, etc. Llavors, a mesura que

Bufet amb el tauler decorat per a jugar escacs i backgammon i amb petges en forma de lira de gran simplicitat. Col·lecció particular (Alaró, Mallorca).

avança el gust neoclàssic, les "lires" mostren un ric repertori de dibuixos calats, que pot arribar a un refinament tal, que el treball artístic de la fusta pareix inspirat en els patrons per fer randes. Aquest període coincideix amb l'esplendor decoratiu del tauler, que pot estar tractat amb marqueteria que dibuixa formes geomètriques, naturalistes, paisatgístiques, arquitectòniques, zoomòrfiques, etc. En altres casos, el tauler pot ser tractat amb un repertori decoratiu semblant, però pintat sobre escaiola. En aquest darrer cas, la influència italiana és força notable. El bufet clàssic mallorquí dels segles XVII i XVIII s'ha construït amb una notable varietat de fustes. En els més grans, la fusta preferida ha estat la del noguer, però en la resta, podem constatar el pi, el poll, la morera, l'ametller, el cirerer, la xicarandana, el *granadillo*, etc.

El segle XIX serà una època estranya per als nostres bufets, i aquells que s'han heretat del passat resten "fossilitzats" a la decoració de les grans cases. Arriben, doncs, nous gustos

estètics i s'imposa el menjador d'estil anglès, el mobiliari Carles IV i d'estil Imperi, i amb el Romanticisme prenen força els vetlladors, les taules historiadetes, etc. A partir d'aquest moment, la paraula 'bufet' s'aplica més sovint a una taula de despatx o d'escriptori, feta en la majoria de casos amb la fusta més de moda: la caoba. De tota

Els mallorquins entenem que el bufet és una taula de disseny artístic, l'estètica de la qual va evolucionar al llarg dels segles

manera, pens que en aquest període es feren còpies o rèpliques dels bufets de pota de "lira", el model més elegant de tots, que com a tauleta auxiliar encabia fàcilment les decoracions més eclèctiques. El disseny modernista serà incompatible amb el bufet clàssic, que haurà d'esperar l'arquitectura regionalista de principis del segle XX per

recuperar un lloc a les cases, i d'aquí passarà a ser un moble del repertori dels fusters tradicionals. En el cas de Manacor, on s'ha practicat el tornejat típic amb forma de bolla, podem parlar d'un estil de mobiliari amb una acceptació que va més enllà de la postguerra i que es perllonga fins a la dècada de 1950.

Mentrestant, els bufets vells començaren a trobar lloc als museus i les col·leccions artístiques com una mena de taula "noble", que mereixia ser el suport de les vitrines o una mostra de les arts tradicionals. L'arxiduc Lluís-Salvador d'Àustria (1847-1915) en va reunir diversos exemplars, que podem conèixer a través de fotografies antigues dels interiors del desaparegut Museu Balear de Son Moragues i de la seva residència a Miramar de Valldemossa, així com al gabinet d'antiguitats de Son Marroig a Deià.

La sala gran de Can Oleo a Palma, seu del museu de la Societat Arqueològica Lul·liana, lluí un bufet enmig⁷, i al Museu Municipal del castell de Bellver, inaugurat el 1935, n'hi existí un de ben formós, amb vitrina perfectament adaptada al tauler⁸. Al desaparegut Museu Marítim de Palma, hi havia nombrosos bufets, per col·locar-hi maquetes de vaixells o vitrines.

Tot seguit, passaré a fer una ressenya sobre els bufets mallorquins, proposant-ne una nomenclatura basada en els inventaris antics. No m'ha semblat necessari recórrer a documentació inèdita, perquè en aquest moment comptem amb nombrosos inventaris publicats per historiadors diversos, i crec que és important aprofitar la bibliografia que ja tenim a l'abast i donar-la a conèixer. El meu raonament se sustenta en la grandària, la ubicació i la funcionalitat del moble, i el resultat n'és el següent:

Bufet gran de sala o quadra.- Aquest model apareix, habitualment, a les sales d'entrada o a les quadres principals⁹ de la casa senyorial. En alguns inventaris del segle XVI, com el d'Hug de Berard (1594), es detallen "una taula llarga gran de

noguer bona en dos bancs" a la sala i "dos bufets de noguer bons" a la quadra del carrer¹⁰. La primera cita ens resulta ben curiosa, perquè ens recorda la tradició medieval de col·locar una taula llarga gran amb els corresponents bancs a les sales principals dels casals o a les entrades de les cases de possessió. En un inventari dels béns de l'herència del primer marquès de Solleric, aixecat en temps de la seva viuda, dona Magdalena Gual i del Barco (morta el 1806), es constata un bufet de noguer vell a les sales de la possessió¹¹ de Solleric (Alaró) i dos bufets, també en fusta de noguer, a la sala principal de les cases majors de la parròquia de Santa Creu a Palma¹². Als interiors de les cases de Palma, fotografiats per Donald G. Murray als dos volums de *La Casa y el Tiempo* (1988), se'n poden veure exemplars ben representatius¹³.

Bufet mitjancer.- No és fàcil determinar les mides que caldria definir, entre màximes i mínimes, per atorgar el caràcter de mitjancer a un bufet. Es tracta d'una taula d'usos polivalents que apareix a les quadres, als menjadors i a les cambres de dormir. Vegem alguns exemples: a les cases de possessió de Son Morlà de Porreres (1736) hi havia a la cambra alta "un bufet usat, una llumenera de llautó sens ventalla, un tinter usat"¹⁴. A la cambra del senyor d'Alfàbia (1754) se cita un "bufet mitjancer de morer ab vergas de ferro usat"¹⁵. A la casa de Francesc Gual de Palma (1756), a la cambra del senyor, hi havia "un bufet negre ab una escaparata folrada de conxa ab son vidres y dins ella una figura de Sant Josep"¹⁶. Al menjador de les cases de Son Cabrer a Palma, Arthur Byne (1928) fotografia un bufet mitjancer arrambat a la paret, que es devia usar com a taula auxiliar. Puc proposar com a exemples de bufets mitjancers tres exemplars catalogats al convent de les Caputxines de Palma: núm. inv. 154, mides 72 x 88 x 68 cm; núm. inv. 157, mides 64 x 80 x 66 cm; i núm. inv. 163, mides 74 x 107,5 x 66 cm¹⁸.

Bufet alt o d'arquilla.- En aquest cas, es tracta d'un bufet de més alçada que la resta i amb un tauler més llarg i estret, a mida de l'arquilla que s'hi ha de posar damunt. Voldria destacar una cita de 1633, que a la quadra de la torre de la casa de Francesc Font de Roqueta a Palma, inventaria "un bufet alt de noguer, demunt del qual estava una arquilla de color"¹⁹. A les cases de S'Ermita de Gènova a Palma, Arthur Byne (1928) fotografia un esplèndid bufet d'arquilla amb petges molt fins de tornejat salomònic²⁰. Del mateix convent de les Caputxines de Palma,

Al desaparegut Museu Marítim de Palma, hi havia nombrosos bufets per col·locar-hi maquetes de vaixells o vitrines

podem ressenyar un bufet de petges de "lira" (s. XVIII), núm. inv. 158, que mesura 83 x 133 x 48 cm²¹.

Bufet d'estrado o bufetet.- Aquest és el model de més petites dimensions, perquè s'usava en els estrados de la casa senyorial, una estança típicament femenina que requeria mobles de menor grandària²². Als inventaris *post mortem* es llegeixen cites tan expressives com aquesta: "un bufetet de estrado de xecarandane" (1756)²³. Se'n conserva algun exemplar al convent de Santa Clara, amb l'arquilla corresponent de petites dimensions²⁴.

Bufet de lligador.- En un inventari de 1754 de les cases de possessió d'Alfàbia (Bunyola), se cita un "bufetet usat ab son calezet" i "un mirall mitjancer ab vasa daurada usat", ubicats al lligador²⁵. Aquesta cita ens informa, probablement, sobre un bufet amb calaix que és independent del mirall i que no encaixa amb el moble tocador que coneixem de forma més habitual.

Detall d'un tauler d'escaiola, segurament d'importació italiana, adaptat a un bufet de petges de lira de principis del segle XVIII. Fotografia cedida per Antiguitats Cabalgata XVIII (Palma).

Bufet amb una decoració de caràcter naturalista realitzada amb incrustacions d'os, finals del segle XVIII. Col·lecció can Jordà (Sa Indioteria, Palma).

NOTES

1. La pel·lícula es va rodar en alguns dels casals senyorials més emblemàtics de Mallorca: Son Verí de Marratxí, Son Fortesa de Puigpunyent, Sa Granja i Canet d'Esporles, etc. Els protagonistes principals foren Aina Delgado i Jordi Dezcallar, marquès del Palmer. *Gran Enciclopèdia de Mallorca*. Palma, 1989. Vol. 5, p. 343-344.
2. ALCOVER, Antoni Maria; MOLL, Francesc de Borja. *Diccionari Català-Valencià-Balear*. Palma, 1980. Tom II, p. 716. A partir d'aquí el citaré com a BCV.
3. MASSOT, Maria José; CANTARELLAS, Catalina; MARTÍNEZ, Albert. *El Moble a les Illes Balears. Segles XIII-XIX*. Palma, 1995. Pàg. 121. A partir d'aquí el citaré com a *El Moble a les Illes Balears*.
4. Empram la definició usual a Mallorca, recollida al DCVB, tom X, p. 467: "Traverser d'una cadira, d'un banc, d'una taula, etc.: cadascuna de les barres posades horitzontalment que uneixen dos petges".
5. FEDUCHI, Luis. *Historia de los estilos del Mueble Español*. Madrid, 1969. Vegeu la fotografia d'aquest bufet a la pàgina 185.
6. LLABRÉS MULET, Jaume. "Mallorca i Menorca, una reflexió sobre les Arts Decoratives a les Balears". *Revista de l'Associació per a l'Estudi del Moble*. Barcelona, Núm. 10 (2009), p. 12.
7. La museografia de la sala s'adaptava a una composició tradicional al mobiliari, és a dir, un bufet gran enmig, a manera de "taula de lectura", i les cadires típiques de repòs arrambades a les parets. Vegeu la fotografia publicada a la p. 102 de *Mallorca*. Barcelona, 1936 (Col·lecció Àlbum Meravella).
8. MUNTANER BUJOSA, Juan. *Guía Oficial de la Ciudad de Palma*

de Mallorca. Palma, 1950. Pàg. 215.

9. Recordem que la paraula "quadra" designa una sala o cambra gran. DCVB, tom IX, p. 2.
10. *El Moble a les Illes Balears*, p. 263.
11. El 1513, a Son Nebot, hi havia a l'entrada o "porxo" una "taula larga mitgensera ab sos petges" i, a Son Font (1577), "una taula largue ab sos petges molt vella. Item uns bancs de seure en dite taula vells". BARCELÓ, Maria; FERRÀ, Rafel; SERVERA, Bartomeu. *Les possessions de Porreres. Estudi Històric*. Porreres, 1997. Pàg. 196 i 223.
12. *El Moble a les Illes Balears*, p. 268-269.
13. MURRAY Donald G.; PASCUAL, Aina. *La Casa y el Tiempo. Interiores señoriales de Palma*. Palma, 1989. Vegeu els capítols de Can Dameto de Sa Quartera, Can Vivot, Can Pueyo, Ca Dona Mira i, en particular, el bellíssim enquadrament fotogràfic del rebedor de Can Pinopar (ara desaparegut), a les p. 72-73 del volum primer.
14. BARCELÓ, M.; SERRA, R.; SERVERA, B. *op. cit.*, p. 242.
15. PASCUAL, Aina; LLABRÉS, Jaume. *Alfàbia: història dels jardins i del patrocini artístic dels seus promotors (1740-1860)*. Palma, 2001. Pàg. 70. A partir d'aquí el citaré com a *Alfàbia història dels jardins*.
16. *El Moble a les Illes Balears*, p. 265.
17. BYNE, Arthur; STAPLEY, Mildred. *Majorcan Houses and Gardens. A Spanish Island in the Mediterranean*. Nova York, 1928. Làmina 126.
18. CANALDA LLOBET, Sílvia; MARTÍ PALAU, Albert. "El mobiliari del Monestir de la Puríssima Concepció de monges caputxines de Palma": *L'Àmbit Femení en el segle XVII i XVIII. Del Palau del Convent*. Palma, 2004. Pàg. 100, 101 i 104.

impressionant amb dos calaixos grans. Em digueren que procedia de la capella d'una casa de possessió.

Bufet amb tauler d'escaiola.- Per tipologia, poden ser bufets mitjancers o bufets petits. Són bufets de luxe amb el tauler d'escaiola decorat amb dibuixos florals, vegetals, amb paisatges, figures, etc. Segons les fotografies antigues, aquests bufets tan coloristes solien parar-se en cambres d'alta decoració amb tapissos, *catalufes*, domassos, arrimadors pintats, catifes, cortinatges,

etc. Una parella de bufets mitjancers d'aquest estil es troba en una de les sales de tapissos de Can Olesa, i un bufet amb tauler d'escaiola es pot veure en una postal de la sala de tapissos, ja desapareguda, de Ca la Gran Cristiana a Palma²⁷. A la sala dels rebosters o sala de la xemeneia de Raixa, hi havia també una parella de bufets d'aquest estil. A Mallorca, el treball artístic sobre escaiola va arribar a un virtuosisme extraordinari, com ho demostren els frontals d'altar del retaule del Corpus Christi de la Seu de Mallorca i del retaule del Sant Crist de la parròquia de Santa Eulàlia de Palma. També hem de destacar que hi ha hagut bufets fets a mida per adaptar taulers d'*scagliola* importats d'Itàlia. A la subhasta de Christie's de Can Puig i del castell de Bendinat (1999), se'n detalla un exemplar signat per Giovanni Leone (1639-c. 1700)²⁸.

Bufet amb tauler d'argent repussat.- Aquest és el tipus de bufet més luxós que es pot trobar i, a Mallorca, sols em consta a Can Ribas de Pina a Palma²⁹. Hi ha una fotografia antiga de l'Arxiu Mas de Barcelona que ens mostra un bufet d'aquest estil de Can Torrella, una imatge gràfica que ha estat inclosa al llibre *El Moble a Mallorca*³⁰.

En conclusió, el bufet "clàssic" que hem conegut a Mallorca des del segle XVI ençà és un model que ha superat el pas dels segles i, per a confusió de tothom, és ben segur que s'han fet rèpliques dels models barrocs al llarg del segle XIX. El seu estudi comporta, aleshores, paciència i una gran capacitat d'observació.

19. *El Moble a les Illes Balears*, p. 264.

20. BYNE, A.; STAPLEY, M. *op. cit.*, làmina 67.
21. CANALDA, S.; MARTÍ, A. *op. cit.*, p. 102.
22. LLABRÉS MULET, Jaume. "Consideracions sobre els espais de la dona a l'àmbit aristocràtic i conventual": *L'Àmbit Femení, en els segles XVII i XVIII. Del Palau al Convent*. Palma, 2004. Pàg. 21-26.
23. *El Moble a les Illes Balears*, p. 265.
24. MURRAY, Donald G.; PASCUAL, Aina; LLABRÉS, Jaume. *Conventos y Monasterios de Mallorca. Historia, Arte y Cultura*. Palma, 1992. Vegeu la fotografia publicada a la p. 68.
25. *Alfàbia història dels jardins*, p. 70.
26. PASCUAL, Aina. "Para el estudio de las casas de aristócratas y mercaderes en la Ciudad de Mallorca durante el siglo XVII": *Nobles, hidalgos i senyors a Mallorca*. Palma: Estudis Balearsics. Núm. 34 (1989), p. 134.
27. LLABRÉS MULET, Jaume. "Una aproximació als grans interiors mallorquins (1666-1818). Imatges gràfiques d'un temps": *El mueble en el siglo XVIII. Nuevas aportaciones para su estudio*. Barcelona, 2008. Vegeu, especialment, l'apartat dedicat a les sales de tapissos.
28. *Ca'n Puig y Castillo de Bendinat, Mallorca. Pintura, muebles, plata, porcelana y obras de arte pertenecientes a una familia de la nobleza mallorquina*. Christie's, subhasta del 24 i 25 de maig de 1999, p. 130-131.
29. Segons sembla, es tractava d'un exemplar recompost no fa gaires anys, aprofitant un tauler d'argent de procedència desconeguda, adaptat de nou a uns petges en forma de "lira".
30. *El Moble a Mallorca, segles XIII-XX. Estat de la qüestió*. Palma, 2009. Pàg. 81.

1. Bufet de l'antiga biblioteca del col·legi de Monti-Sion de Palma (segle XVII), segons una fotografia d'Arthur Byne, editada l'any 1928. Vegeu aquest model de gran amplària, que requereix un petge central de reforç ajustat al traverser.

2. Aquest típic bufet d'arquilla d'una casa senyorial de Palma, presenta uns petges amb un tipus de tornejat, dit de "lenteja" en castellà, poc freqüent en el mobiliari mallorquí.

3.- Aquesta esplèndida quadra de Can Ferrandell amb les parets endomassades i atapeïdes de quadres contenia aquest bufet amb tauler de gran llargària sobre petges salomònics a joc amb la banqueta situada al davant. Fotografia d'Arthur Byne.

4.- En el desaparegut Museu Marítim de Palma hi havia una gran quantitat de bufets mitjancers per a exposar vitrines i maquetes de vaixells. Observeu la notable varietat en els diferents models dels petges

5.- Una espectacular taula barroca que es trobava, a principis del segle XX, a la sala de dels Tapissos de Can Vivot (Palma). És molt probable que fos un moble importat d'Itàlia a principis del segle XVIII a l'igual que algunes de les consoles del mateix estil que encara es conserven a la sala del Tron de la casa.

6.- Bufet característic de finals del segle XVIII, amb petges i xambranes en forma de lira i decoració calada d'un gran refinament. Aquest model s'integrarà fàcilment en els ambients de principis del segle XIX.

7.- Detall de sala de l'alcova de Can Verí amb mobles d'estil Directori i un bufetet parat com una taula auxiliar amb un cobretaula o estovalles Fotografia d'Arthur Byne.

8.- Cuina de S'Ermita de Gènova, a principis del segle XX, quan la casa era la residència de Mr. William Nell. Aleshores, la cuina de pagès va ser convertida en biblioteca, els escudellers en prestatges per als llibres, i s'hi va col·locar aquest notable exemplar de bufet (A. Byne, 1928).